

Олекса ПУГАЧ

Отаман Коваль

*Борцям за волю України,
захисникам трудового селянства ПРИСВЯЧУЮ*

Автор

Київ
Видавництво Ліра-К
2020

Пугач О.

П88 Отаман Коваль : історично-документальний нарис. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. – 454 с. фото

ISBN 978-617-7910-08-3

У книзі розповідається про повстанський рух козаків і селян Гадяцького і Зіньківського повітів Полтавської губернії в 1920-ті роки, який був спрямований проти московських більшовицьких окупантів, що у грудні 1919 року прийшли в Україну і намагалися реалізувати ленінську політику «воєнного комунізму» – проводити в полтавських селах і хуторах масові грабунки хліба та інших продуктів, а до непокірних – червоний терор. У відповідь на це мародерство, беззаконня і свавілля піднялися козаки і селяни, на чолі яких стали члени Гадяцького повітового комітету УКП (боротьбистів) Олександр Коваль і Іван Бутко, їхні прибічники Іван Крупський, Федір Буховецький, Олексій Дмитренко та багато інших сміливих і рішучих борців за волю України.

До рішучої боротьби проти московських окупантів закликала також і широко відома та авторитетна українська письменниця і громадська діячка Олена Пчілка. Проживаючи у Гадячі та приймаючи активну участь у громадському житті і національно-патріотичному вихованні молоді, вона наочно побачила всю підступність і підлість політики московських більшовиків. Не випадково, що вже у лютому 1920 року вона з трибуни безпартійної селянської конференції повіту закликала боротися проти цих окупантів та гнати їх із рідної землі.

Під впливом цих та інших закликів і звернень, боротьбу проти московських поневолювачів очолили також відомі отамани Л.Христовий, М.Мандик, а також маловідомі ватажки Антоненко, Бей, Листопад, Кундій, Мартинович, Степенко (Дорош), Тяло та багато інших.

І все ж, особливу увагу в книзі приділено постаті отамана О.Коваля, який був ідейним борцем за Радянську, але самостійну і незалежну від Москви Українську соціалістичну демократичну республіку, яка б мала свій уряд, свою українську армію, свої закони і свої порядки.

Всі події і дії героїв висвітлені на основі документів архіву УСБУ в Полтавській області, Державного архіву Полтавської області (ДАПО), спогадів безпосередніх учасників тих подій, переказів їхніх рідних і близьких.

До книги зібрані рідкісні фотознімки, у тому числі зі справ ГПУ-НКВД, які зберігаються в архіві УСБУ області.

Ця книга буде цікавою і корисною всім, хто хоче знати правду про героїчний і трагічний період історії нашої України.

УДК 94(477.53-21-89)"192"

ЗМІСТ

Передмова	3
Перший прихід російських більшовиків	18
Олена Пчілка і її національно-виховний вплив на полтавську молодь.....	37
Другий прихід більшовиків з Росії	46
Українські есери-боротьбисти та їх прибічники	60
Третій прихід московських більшовиків і встановлення комуністичної диктатури	65
УКП (боротьбистів) і КП(б)У: шляхи до порозуміння і співпраці, які пропонували боротьбисти.....	77
Боротьбисти і більшовики: кому служити – Україні чи Москві?	83
Мирний шлях до врегулювання політичних розбіжностей. Повстання Гадяцької охоронної (караульної) сотні. Селянська безпартійна конференція.....	88
Фрагменти із соціально-економічного і політичного життя Гадяцького повіту.....	100
Олександр Коваль збирає сили	112
Олена Пчілка: радісні й тривожні останні дні у рідному місті. Нашадки її заповітів	119
Козацьке містечко Веприк	135
Отаман Христовийз	142
Намагання більшовицьких керівників зупинити «політичний бандитизм»	155
Отаман Коваль на чолі веприцького загону.....	162
Отаман Мандик.....	165
Маловідомі і майже забуті отамани.....	172
Командир підрозділу повстанців Іван Крупський, пізніше – отаман	177
Штурм і звільнення Гадяча.....	180
Містечко Рашівка	185
Село Сари	189
Село Петрівка.....	194
Батько Махно і його «синочки»	202
Боротьба загострюється	209
Більшовицькі керівники повіту та їх виконавці	235
Переговори з ворогом	252
Боротьба продовжується. О.Коваль просить ворога мати честь і з надією переходить кордон	256
Жорстокість, свавілля більшовиків і жорстка відповідь повстанців.....	272
Друга божа кара для більшовиків	291
Отаман Мандик встановлює постійний контроль... і приймає допомогу	306
Отамани інших повстанських загонів	320
Отаман Мандик іде під амністію	338
Боротьба з «політбандитами» і свідомими українцями по-більшовицьки	348
Одіссея Івана Крупського	369
Подальші долі наших героїв.....	377
Нелегальне життя Олександра Ковалю. Доля його рідних. Жорстокі й страшні роки	384

Замість післямови: за що боролися боротьбисти і за що треба боротися нам з вами.....	398
Додатки: архівні документи, які стосуються подій 1917-1926 років, що відбувалися на території Гадяцького, Зіньківського й інших повітів та матеріали, складені на їх основі	402
Додаток № 1	402
Додаток № 2	403
Додаток № 3	404
Додаток № 4	405
Додаток № 5	406
Додаток № 6	407
Додаток № 7	408
Додаток № 8	409
Додаток № 9	414
Додаток № 10	415
Додаток № 11	417
Додаток № 12	419
Додаток № 13	421
Додаток № 14	422
Додаток № 15	423
Додаток № 16	424
Додаток № 17	424
Додаток № 18	425
Додаток № 19	425
Додаток № 20	426
Додаток № 21	426
Додаток № 22	427
Додаток № 23	428
Додаток № 24	429
Додаток № 25	430
Додаток № 26	435
Додаток № 27	437
Додаток № 28	438
Додаток № 29	439
Додаток № 30	440
Додаток № 31	442
Додаток № 32	444
Додаток № 33	445
Додаток № 34	446
Додаток № 35	448
Додаток № 36	449
Додаток № 37	450

ПЕРЕДМОВА

авесні 1978 року в службових спідви́х я у село Петрівку-Роменську
ького району, де і зайшов у місцеваду. Переговорив з головою і коли
вийшов із його кабінету, то у загальній кімнаті присів за стіл і повів розмову з сивим
дідусем, який сидів навпроти. Пам'ятаю, що на голові у дідуся був темно-синій картуз,
на якому замість кокарди красувалися шнурки навхрест по діагоналі. Дідусю цьому було
десь уже за 80 років. Сиві вуси і невелика борідка, а головне – живе і добре обличчя з
уважними і розумними очима відразу, як тільки я глянув на нього, підказали мені, що
цей дідусь може щось цікаве розповісти. І я не помилюся, бо коли запитав його про
місцеві «політичні банди» і «політичний бандитизм»¹ під час «громадянської» війни
1918-1921 років, він відразу ж пожвавився й охоче, нібито давно чекав цих запитань,
став мені розповідати про місцевого отамана Олександра Ковалья.

Ось тоді уперше я і почув, що цей отаман походив із простої, селянської родини
села Петрівки. Батьки його були «середняками», мали до десяти душ дітей.
Олександр був 1897 року народження, закінчив 4-класну місцеву школу, а потім
навчався нібито в Полтавській гімназії.

Влітку, під час канікул, приїжджав додому до своїх батьків і, зрозуміло, йшов,
зустрічався і спілкувався із своїми друзями. А найближчий і відданий йому друг-
одноліток² часто запрошував його покататися човном по річці Хорол і возив на
зелений острівець. І вже там, напевно в подяку, Сашко витягав сховану за пазуху
своєї сорочки «заборонену владою» книгу і читав її вірному другові. Коментував,
пояснював, а одного разу сказав йому вголос:

– Почекай трохи! Прийде час і царя скинуть...

– Як це?! А хіба можна без царя? – здивовано запитав його друг.

– Можна! Ти ж чув, що в Америці, у Франції та й в інших країнах живуть вже
давно без царів. Та ще й як живуть! У них – демократія, свобода слова, достаток в
сім'ях. А що у нас?!

– Так там видно безбожники живуть! – не здавався його завзятий і допитливий
друг.

– Такі ж, як і ми з тобою! Тільки трохи розумніші. А в Бога не вірують тому, що
його немає... – пояснював Коваль.

– Як немає?! Цар є, а Бога немає?! – не здавався той.

– Цар то є, а Бога придумали його слуги, щоб легше дурити простий люд, –
пояснив наприкінці Олександр. І друг у це повірив, а під впливом таких бесід-розмов
незабаром став його однодумцем.

Під час денікінщини Коваль із місцевих козаків і селян створив невеликий загін.
У цей загін одним із перших вступив і його вірний друг. Стали вони воювати проти
білих. Незабаром ті почули про цього Ковалья і прислали в Петрівку офіцера з
козаками. І ось стоїть на ганку волосної управи Коваль, а до нього під'їжджає цей
офіцер з двома козаками та й питає:

– А где тут у вас Коваль?

– Та тільки що зайшов у волость... – відповідає той.

Офіцер з козаками злізають з коней і в управу, а Коваль – за риг і до своєї клуні.
Це – поруч. А в клуні у нього – осідланий кінь з притороченими до сідла карабіном і
шаблею. Стрибнув у сідло і алюр три хреста із села. На краю, при виїзді – невеликий

¹ Такими термінами совєцько-більшовицька історіографія таврувала національно-визвольну боротьбу українських козаків і селян протягом 74 років.

² На жаль, прізвище цього друга дідуся не назвав. Можливо, цим другом був хтось із його близьких.

заслін із трьох денікінців. Коваль вихоплює шаблю, коня – в галоп і з криком: – Тікайте-розбігайтесь! Коваль! – проскакує повз розгублених охоронців...

– А чого він пішов у банду? – запитав я дідуся.

– Та того, що став воювати за радянську, самостійну і незалежну Україну... – відповів дідусь.

– Як це: радянську і незалежну?! – здивувався я.

– Так було записано в його програмі... – якимось обережно ухилився від прямої відповіді дідусь.

А я розпитую далі:

– Ну і як же він воював проти червоноармійців?!

– Та так, як і проти білих. Хитрий і спритний він був. Раз стоїть Коваль біля ганку волосної управи, а до неї під'їжджають на конях з десятків червоноармійців. Та й питають його: – Где тут можна найти Ковалья? – Та він у волості... Перепився з друзками своїми і лежать, всі сплять! – схитрив знову Коваль.

Червоноармійці злазять з коней і всі разом заходять в управу. А там, на підлозі, сплять комнезамівці, відсипаються після нічної попойки. Червоноармійці стали і щоб серед сплячих швидко знайти Ковалья, послали за тим селянином, що їм підказав, де його шукати...

Виходить цей посланець на ганок управи, а від неї на конях червоноармійців, яких вони залишили біля ганку, від'їжджають Коваль з п'ятьма своїми хлопцями. ... Потім з'ясувалося: коли червоні зайшли в управу, Коваль махнув своїм хлопцям, які сиділи в сусідній хаті і чекали його сигналу. Ті тут же вискочили, сіли на коней, яких залишили червоні і аліур три хреста за Ковалем у ліс... Там у лісі він зібрав до 300 козаків. Носили ці козаки, як розповів дідусь, вишиті сорочки, широкі козацькі штани та вуси і воювали за Україну самостійну.

Коли в повіті з'явився батько Махно зі своїми військом, то Коваль пристав до нього. Але воював він у батька недовго, бо у того була зовсім інша програма... Це знову дідусь.

Далі, вже без моїх запитань, дідусь устиг експромтом розповісти мені про те, як Коваль переманив від батька Махна своїх повстанців і як він воював проти більшовиків, а потім раптово зник зі свого рідного краю. Розповів дідусь і про те, як незабаром у село Петрівку з'явився молодий красень, який за короткий час «окрутив» сестру О.Ковалья і від неї узнав, де переховується-проживає її брат. Узнав і тут же зник. А О.Ковалья незабаром чекісти з ГПУ розшукали, заарештували і віддали під суд за «політичний бандитизм».

Напевно, розповів би дідусь і ще багато цікавого, але тут мене покликали зайти в кабінет голови сільради. Через кілька хвилин, коли я вийшов від голови, дідуся на місці вже не було. Запитую у жінок, які сиділи у цій же кімнаті: хто цей дідусь? А вони знизують плечима, не знають. Чи дійсно не звернули уваги, чи їх дідусь попередив, дізнавшись від секретаря, хто я і звідки приїхав, але так тоді я і не дізнався, хто мені все вище викладене розповів про отамана Ковалья.

Повернувшись у Полтаву, знайшов я в «Історії міст і сіл УРСР. Полтавська область» про цього отамана таку інформацію: «Зміцнення Радянської влади відбувалося в обстановці складної класової боротьби проти різних дрібнобуржуазних партій. Зокрема, в Гадячі всім заходам, що їх здійснювали органи Радянської влади, протидіяли члени партії боротьбистів. При обліку запасів хліба з метою вилучення його лишків, який проводився у лютому 1920 року, боротьбисти вели посилену агітацію серед населення, що хліб «відбирають московські більшовики», що єдиною партією пролетаріату і селянства на Україні є боротьбисти. Всі свої зусилля вони спрямовували на те, щоб

перешкодити створенню та зміцненню господарського і воєнного союзу трудящих Радянської країни в їх боротьбі проти спільних внутрішніх і зовнішніх ворогів.

Не маючи підтримки серед населення, боротьбисти Коваль і Дмитренко разом з анархістом Буховецьким підбурили склад охоронної сотні при повітовому воєнкоматі до контрреволюційного виступу. 16 лютого 1920 року заколотники створили контрреволюційний штаб, який намагався захопити владу в свої руки. Штаб звернувся з відозвою до населення про створення Рад «без комуністів». Але населення не підтримало заколотників. Ревком у свою чергу 17 лютого видав наказ, у якому роз'яснював населенню суть контрреволюційного заколоту. Тоді боротьбисти спробували вдатися до маневру: вони запросили представників ревкому ввійти до складу штабу. Але і ця провокація не вдалася. Ревкомівці відмовились від співробітництва з заколотниками. Населення при допомозі латиського загону на чолі з представником губревкому Юрієм Коцюбинським, який прибув із Зінькова 18 лютого, ліквідувало заколот».¹

Прочитав я цю інформацію і в мене з'явилося багато запитань: Радянська влада у Гадяцькому повіті зміцнювалася, а проти неї виступили члени партії боротьбистів – чому? Чому у Гадячі всім заходам більшовиків протидіяли члени цієї партії? Хто були ці боротьбисти, яка була у них програма? Чому боротьбисти виступали проти вилучення лишків хліба в українських селян московськими більшовиками? Невже насправді вони були проти створення і зміцнення господарського і воєнного Союзу трудящих Радянської країни в їх спільній боротьбі проти внутрішніх і зовнішніх ворогів? Чому боротьбисти Коваль і Дмитренко разом з анархістом Буховецьким виступали за створення Рад без більшовиків-комуністів? І чому більшовики для придушення збройного виступу боротьбистів у Гадячі застосували чужий, латиський загін?

Шукав я ясні й правдиві відповіді на ці запитання в різних інших книгах та в доступних на той час джерелах і не знаходив їх. З'ясував лише, що боротьбистами називали членів Української Комуністичної Партії, створеної у серпні 1919 року під час денікінської навали на Україну і які в спілці з КП(б)У і РКП(б) вели збройну боротьбу проти цієї навали. І членів УКП(б) називали боротьбистами з тієї причини, що вони видавали газету «Боротьба». Боротьбисти весь час виступали і боролися за побудову в Україні демократичного соціалізму. Що цікаво, ще раніше ідеї соціалізму, демократії, рівності і соціальної справедливості на території України, у т.ч. і Гадяцького повіту, теоретично розробляв і розповсюджував уродженець м. Гадяча відомий український громадсько-політичний діяч, історик, публіцист, економіст і філософ Михайло Петрович Драгоманов (1841-1895 рр.).

За своїми політичними поглядами та трактуванням вирішення національного питання М.П.Драгоманов був прибічником демократизації України та федералізації її у межах Російської та Австро-Угорської імперій (Східна та Західна частини України).

Ці погляди та ідеї фактично підтримувала, хоч офіційно і не виступала з ними, рідна сестра М.П.Драгоманова – відома українська письменниця, культурно-громадська діячка і видавець часопису «Рідний край» Олена Пчілка (Ольга Петрівна Драгоманова, в одруженні – Косач). Прогресивні ідеї, заклики до нового щасливого життя і звільнення українського народу від соціального і національного закріпачення щотижня лунали зі сторінок її часопису, будили заснулих, просвітляли неосвічених і малоосвічених.

¹ «Історія міст і сіл Української РСР». Полтавська область», Київ, головна редакція Україн. Радян. Енциклопедії, 1967 р., с. 154.

Напевно, і М.П.Драгоманов, і його сестра О.Пчілка та інші політичні і громадсько-культурні діячі, постійно впливаючи на українську молодь своїми прогресивними поглядами, захопили її ідеями демократизації, соціалізму і національного звільнення.

І вже не дивно, що ще до революції 1917 року Олександр Коваль із Полтави привозив у своє рідне село заборонену книгу, читав її своєму другу, а пізніше вступив в УКП (боротьбистів). А члени цієї партії на своєму з'їзді у серпні 1919 року, під час денікінської навали на Україну, визнали за необхідність об'єднати свої сили у боротьбі проти спільного ворога разом із РСФСР та іншими братніми республіками на принципах федералізму...

Російські більшовики, а під їх впливом і більшовики України, з цим погодилися і пішли на співпрацю з боротьбистами. Разом і перемогли білогвардійців, вигнали їх з території України. І вже після цього боротьбисти як «дрібнобуржуазна» партія (зі слів совєцьких істориків!), ні з того, ні з цього стали виступати проти політики більшовиків, організували кілька закатів і збройних виступів, тобто перейшли на бік «контрреволюції».

Чому, з якої причини це відбулося?!

Тоді, в умовах совєцької однопартійної системи та відсутності свободи слова для опонентів КПСС, докопатися до правди-істини було неможливим та й небезпечним. І лише після проголошення незалежності України, відкриття і вільного доступу до таємних фондів і документів різних архівів, виникли сприятливі умови для всебічного дослідження, вивчення, систематизації та написання істинно правдивої історії діяльності Української комуністичної партії (боротьбистів), її трагічної боротьби за створення радянської, соціалістичної, але вільної і незалежної від Москви України.

Автор цих рядків уже в наші сприятливі часи протягом кількох років дослідив і опрацював різні документи і матеріали, що стосуються в основному діяльності Гадяцької і Зіньківської організацій УКП (боротьбистів) та дій на території цих регіонів партизанів-повстанців, в результаті чого і народився цей історично-документальний твір. У ньому окрім документів та спогадів безпосередніх учасників і свідків тих подій, приведені також окремі художні вставки-«замальовки», які живо і наочно відображають характери, нрави і звичаї різних представників тієї бурхливої і складної епохи.

І ще, щоб читач правильно зрозумів кожне застосоване у гострі моменти слово-термін чи визначення якогось суспільного утворення або явища, після цієї передмови додається невеличкий довідник-«ключик» до окремих слів-термінів, які не так часто, але у цьому творі наводяться.

Присмної і цікавої Вам мандрівки у те далеке і таємниче минуле, шановний читачу!

*Завжди відвертий і щирий з Вами краєзнавець
Олекса ПУГАЧ*

ДОВІДНИК-«КЛЮЧИК» ДО СЛІВ-ТЕРМІНІВ

Це той «ключик» до слів-термінів, які використані в книзі для кращого розуміння суті людських істот, переваги в них духовних (ідеалістичних) чи плотських (матеріальних) потреб, а також головного змісту надприродних і природних явищ, подій, суспільних утворень і наслідків діяльності людей. В житті людини, як і в житті суспільства багато чого умовного, надуманого, яке завжди прив'язане до відомого і зрозумілого всім. Бо людським досвідом доведено вже, що тільки так більшістю людства може пізнаватися істина, суть того чи іншого явища (процесу) чи події, які часто знаходяться у зв'язку і взаємодії та впливають одна на іншу.

Так духовних осіб люди інколи називають «наш батюшка», «наш священник», а часто буває зневажливо кидають «піп». Різниця нібито немає, але це на перший, поверхневий погляд.

За ті чи ті гріхи інколи закидають і «євреям». А потім з'ясовується, що вони тут ні при чому, бо ті гріхи скоїли жиди. А між жидами і євреями – велика різниця. Розумні люди це давно помітили і своєю мудрістю, напевно посланою від Бога, і виразили-виявили це в суті того чи того слова.

Ось за цією людською мудрістю та досвідом і складено цей довідник, який як ключик допомагає вам відкрити і зрозуміти з того чи того застосованого слова суть тієї чи тієї людини (за його потребами чи нахилами), суть якогось явища, події чи процесу (за його ознаками, головними напрямками та наслідками), суть людських утворень і їхньої діяльності на користь чи шкоду суспільству.

Майже всі слова у цьому довіднику для кращого усвідомлення подано в протилежних і різних за змістом значеннях (слова антоніми). Раджу уважно і вдумливо їх прочитати.

Бог – могутній творець всесвіту, який керує ним та вчинками людей, втілюючи скрізь добро і світло правди.

Божій закони – закони, які виходять із заповідей Божих про дотримання загальнолюдських норм моралі (не убий, не укради), нагороди за це в царстві небесному або ж божої кари за їх невиконання.

Світло – часто вживається як символ Божої істини, розуму, освіти або яскравої радості і щастя.

Добро – усе позитивне в житті людей, що відповідає їх інтересам, бажанням, мріям про щастя і благополуччя.

Біс (диявол, сатана, чорт, злий дух, дідько) – нечиста істота, що втілює зло, робить його і примушує його робити інших, тому і є головним ворогом спасіння людей, джерелом всіх їх бід і нещастя.

Людські закони – закони, які створені людьми і які передбачають покарання чи відповідальність за їх порушення лише на землі і які не є вічними, як людські душі.

Темрява – також вживається як символ, що однак засвідчує відсутність розуму, освіти, культурності, виховання.

Зло (лихо) – все погане, недобре: біда, горе, нещастя, злість, злоба, лютя, хвороба, страждання.

<p>Віра – упевненість в існуванні Бога, його святих і царства небесного, у здійсненні волі Божої на землі і на небі або ж у правильності, розумності, справедливості суджень, ідей, закликів і дій окремих особистостей без будь-яких доказів чи підтверджень. Кажуть – віра окриляє...</p> <p>Ідея – суб’єктивний задум, план або намір, який народжується в свідомості людини під впливом незадовільного ставлення до об’єктивної дійсності та прагнення змінити її на краще (перетворити чи удосконалити).</p> <p>Рай – благодатне місце, де блаженствують праведники після тілесної смерті у вічній насолоді і спокійному щасливому житті.</p>	<p>Безвір’я – відсутність віри в Бога і у все, що з ним пов’язане або ж доцільність, правильність і перспективність будь-якої діяльності чи боротьби за справедливість, благополуччя і щасливе життя. Різновидом безвір’я є атеїзм – заперечення існування Бога.</p> <p>Матерія – об’єктивна реальність, яка існує незалежно від свідомості людей.</p> <p>Пекло – геєна вогняна, місце під землею, куди потрапляють душі померлих грішників для вічних мук і страждань.</p>
---	--

<p>Церква – релігійна організація духівництва і віруючих, об’єднана спільністю вірувань і обрядовості. Будівля, в якій відбувається християнське богослужіння.</p>	<p>Молитовний будинок (дім) сектантів – об’єднання сектантів-опозиціонерів до офіційної церкви, які її і священництво не визнають, заперечують розподіл віруючих на клір і вірян, оголошують принцип добровільності свого об’єднання і демократизму, більш істинного врівнення, духовних цінностей і установок.</p>	<p>Святилище – місце на природі (на лісовій поляні, на горі) або храм, де язичники проводять свої богослужіння та святі трапези на честь своїх богів і померлих предків. Обов’язковими атрибутами при цих богослужіннях є: «дідух» (сніп пшениці), сварга (сонце) і вогнище, яке очищає, лікує і зміцнює тіло і дух.</p>
---	--	---

<p>Священники – істинно духовні особи, які дійсно живуть високим духовним життям, постійно читають Біблію і духовну літературу, голодують і постяться, спілкуються з Богом через молитви і покаєння, добрі і чутливі до людей, особливо до дітей, допомагають їм молитвою, настановами-порадами, добрим словом, лікуванням і чудовим зціленням. Про таких і говорять: «наш батюшка», «наш рідний пан отець».</p> <p>Ідеалісти – прибічники філософської</p>	<p>Попи – служителі релігійного культу, які хоч і мають духовне звання, але переважно живуть плотським життям: люблять випити, смачно поїсти, поспати та іншим чином ублажити свою часто ненажерливу плоть, постів не дотримуються і цим уже грішать. Як правило, ці особи вгдovanі і неповороткі, невитримані, злі, обмежені і часто лихословлять. В народі про попів ходило і ходить багато анекдотів, жартів, казок, приказок. І не випадково, бо народ все бачить і все вірно підмічає.</p> <p>Матеріалісти – прибічники цієї</p>
---	---

<p>думки про те, що дух, свідомість, мислення і все ідеальне є первинним, а буття, природа і все матеріальне – вторинним, тобто ідея, мислення творця як і людини творить все матеріальне, а не навпаки – матерія-ідею.</p> <p>Ідеалістами були: Платон, Арістотель, Фома Аквінський, І.Кант, Г.Гегель.</p>	<p>філософії, навпаки, визнають первинність матерії та вторинність мислення, незалежність матерії від людської свідомості. Вони також заперечують ідеальне, високе та ставляться до дійсності з погляду особливих вигод та користі.</p> <p>Матеріалістами були: Б.Спіноза, Д.Дідро, М.Ломоносов, О.Радищев, К.Маркс, В.Ленін.</p>
---	---

<p>Релігія – сукупність поглядів та уявлень, в основі яких лежить віра в існування надприродних сил богів, духів, душ і в їхнє панування над світом («все у владі божій»). Орієнтацією на майбутнє потойбічне життя релігія полегшує тяжке життя людей, народжує в їхніх головах надію заслуженої нагороди, за терпіння на землі блаженним життям на небі і тим самим прирікає віруючих на покірність і пасивність, відмову від боротьби за покращення свого життя. Не випадково, К.Маркс називав релігію «опіумом для народу». Але чи так це насправді?</p> <p>Істина – достовірне знання, що правильно відображає реальну дійсність. Це також об'єктивна реальність, яка не залежить від свідомості людей.</p>	<p>Ідеологія – система філософських, політичних, економічних, правових, моральних, естетичних, релігійних, мистецьких поглядів та ідей, що характеризують те або інше суспільство, клас, соціальну групу, панівну політичну партію.</p> <p>Правда – це суб'єктивна реальність, яка існує в свідомості (уявленні) кожної людини по-своєму. Тому правильно кажуть: «У кожного своя правда».</p>	<p>Політика – це державна діяльність або діяльність політичної партії (верств, групи), спрямована на завоювання, утримання і використання державної влади для вирішення політичних, національних, соціально-економічних, культурних та інших питань і проблем. Для їх вирішення визначаються (в програмах, в гаслах, зверненнях) політичні цілі і завдання, методи і засоби, які будуть застосовуватися, у внутрішній і зовнішній сферах діяльності.</p> <p>Неправда (брехня, обман, омана) – те, що не відповідає ні об'єктивній, ні суб'єктивній реальності, є надуманим, хибним і висловленим з метою отримати те чи інше на свою користь.</p>
--	---	---

<p>Українська комуністична партія (боротьбистів)</p>	<p>Українська комуністична партія – УКП (україстів)</p>
---	--

УКП (боротьбистів) утворена в серпні 1919 року шляхом злиття лівих українських партій соціал-революціонерів і соціал-демократів, які в зв'язку з денікінською навалою пішли на співпрацю з більшовиками. Видавала газету «Боротьба» – звідси і назва «боротьбисти». Налічувала понад 15 тис. членів.

«Боротьбисти» виступали за рівне разом з більшовиками представництво у Всеукраїнському революційному комітеті, за збереження окремої Української Червоної армії, за створення самостійної УРСР, свій уряд, розвиток української мови, культури, освіти, науки тощо.

Лідери УКП (боротьбистів): Л.Ковалів, Г.Михайличенко, О.Шумський, М.Полоз, П.Любченко, Г.Гринько, В.Еллан-Блакитний, О.Довженко.

У 1930-ті роки репресовані.

Комуністична партія (більшовиків) України – КП(б)У.

Утворена в квітні 1918 року у Таганрозі із більшовицьких організацій України як самостійна партія (за пропозицією М.Скрипника).

Однак, 1 зїзд КП(б)У в липні 1918 року (м.Москва) під тиском Леніна і ЦК РКП(б) проголосив КП(б)У складовою частиною РКП(б) і підпорядкував її ЦК останньої. КП(б)У не була українською партією, в липні 1918 року в її складі було лише до 7% українців, інші в переважній більшості були росіяни і євреї.

Політика КП(б)У, керована з Москви, не мала підтримки в середовищі селянства, що призвело до виникнення в партії укр.нац. опозиції (В.Шахрай, Ю.Лапчинський), яка вимагала відокремлення КП(б)У в самостійну українську партію.

Наприкінці 1919 р. – на початку 1920 року КП(б)У зробила поступки в національному і земельному питаннях.

Однак, ця партія і надалі залишалась малоавторитетною, хоч станом на листопад 1920 року в ній перебувало 42

УКП (укапісти) створена в січні 1920 р. Співпрацювала з більшовиками і виступала за встановлення української радянської влади і «диктатури пролетаріату». Претендувала на право бути керівною силою революції в Україні, а не КП(б)У, яка була чужою для української нації. Виступала за національне і соціальне визволення Українського народу і утворення самостійної УРСР. УКП (укапістів) була ідейно сильнішою від УКП (боротьбистів) і КП(б)У, видала газету «Червоний прапор», яка за теоретичним і публіцистичним рівнем стояла вище від усіх тогочасних більшовицьких видань.

Нараховувала в своїх лавах 3 тис. членів.

Найвідоміші діячі УКП: М.Ткаченко, А.Річицький, М.Авдієнко, Ю.Мазуренко, Ю.Лапчинський, П.Кулиниченко, О.Яворський, Й.Дідич та ін., яких в 1930-і роки було репресовано.

Російська комуністична партія (більшовиків) – РКП(б).

РКП(б) під такою назвою стала діяти з березня 1918 року. Під впливом її вождя В.Леніна проголосила головною умовою перемоги соціалістичної революції встановлення «диктатури пролетаріату», а фактично відкритого терору проти всіх опозиційних, у тому числі і соціалістичних партій.

З початком громадянської війни РКП(б) стала проводити політику «воєнного комунізму» – відкритого грабунку заможних верств населення в місті і селі, а пізніше виступала за те, щоб РСФРР складалась з автономних республік (серед них і Україна) та автономних областей.

Але вперта боротьба українців та вплив на РКП(б) і його ЦК боротьбистів змусили Леніна і ЦК РКП(б) відмовитись від ідеї автономізації і утворити хоч і формальну, але все ж таки Федерацію «братніх республік».

Лідери РКП(б): В.Ленін, Л.Троцький, Л.Каменєв, Г.Зінов'єв, Й.Сталін, В.Молотов.

тисячі членів, з них 19 % українців.
Лідери КП(б)У: Г.П'ятаков, І.Крейсберг,
В.Затонський, Е.Квірінг, Д.Лебедь,
С.Косіор, П.Постишев, Л.Каганович,
М.Хрущов.

«Український соціалізм» за програмними положеннями УКП (боротьбистів) і УКП (укапістів) міг бути побудованим лише при утворенні самостійної і незалежної Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР), яка б і була однією із братніх республік у складі створеної федерації – ССРСР. УРСР як самостійна держава повинна мати свої державні органи влади, свій уряд, свою українську армію, проводити свою внутрішню і зовнішню політику, розвивати національну культуру, українську мову, освіту, науку, промислове і сільськогосподарське виробництво. Суспільний лад в УРСР повинен був будуватися на суспільній власності на знаряддя і засоби виробництва, приватній і кооперативній власності, владі трудівників-селян і робітників, керованих укр.соц.партіями і своїм урядом, які б забезпечували соціальну справедливість, демократію і рівність всіх перед законом.

Однак, всупереч прагненням боротьбистів і укапістів в Україні з початку 1919 року став втілюватись в життя «Московський (Ленінський, потім – Сталінський) соціалізм». На першому етапі він отримав назву «Военный коммунизм». У народі ж його називали просто – «Московська комуна», бо вона призводила до встановлення так званої «диктатури пролетаріату», усупільнення всіх засобів виробництва, утворення комун, передачі землі в користування селянам, проведення продрозкладок, конфіскацій, реквізицій, відкритих грабунків, терору і свавілля. Під впливом масового противу такій антинародній політиці більшовики відступили і в 1921–1922 рр. ввели НЕП («послабили віжки»). Однак не надовго – з 1928–1929 рр. приступили до 2-го етапу примусового соціалізму – почали руйнувати селянські господарства шляхом розкуркулення і примусово зганяти селян в колгоспи, забирати і конфіскувати продукти і майно, заарештовувати, засуджувати, виселяти і т.ін. Послідуючі етапи : голодомор 1932-1933 рр. і масові репресії 1937-1938 рр. призвели до

Після Другої світової війни і смерті Сталіна «Московський (Хрущовський-Брежнєвський) соціалізм» відзначився подоланням «культу личности Сталина», поверненням до демократичних норм життя суспільства, подальшим розвитком промисловості, сільського господарства, науки, техніки, культури і освіти. Епоха «Брежнєвского застоя» (18 років правління Брежнєва) була більш-менш мирною і спокійною, але матеріальний рівень життя трудівників залишався все ще низьким, виробництво необхідних продуктів і товарів широкого споживання відставало від попиту, порушувалися демократичні принципи життя суспільства, переслідувалися інакодумці-дисиденти та правозахисники.

	<p>знищення мільйонів українців. І все це заради розхваленої індустріалізації (і милітаризації!!), за допомогою яких Сталін збирався принести в капіталістичний світ на штиках Червоної армії «соціалістичну революцію».</p>	
--	--	--

<p>Ради народних депутатів – демократичні органи влади, які формувалися з березня 1917 року в Україні шляхом виборів всіма верствами населення і при участі соц. партій (есерів, меньшевиків, більшовиків, анархістів та інших). Обрані таким шляхом ради дійсно були демократичними органами всього українського народу.</p> <p>Національно-визвольна війна українців у 1918-1922 роках – війна українського народу за звільнення з під московського ярма, за самостійність і незалежність, свободу, демократію і мир. Перший етап боротьби закінчився утворенням УНР, потім – Української Держави на чолі з гетьманом Скоропадським, пізніше – відновленням УНР. Другий етап боротьби, яку під гаслами боротьби за соціалізм і «Совети» продовжили боротьбисти і укапісти та їх багаточисленні загони повстанців призвели до утворення УССР в складі федерації – ССРСР. Формально, Україну було оголошено «Советською» соціалістичною нібито самостійною республікою, але фактично вона в руках більшовиків залишалась під московським ярмом.</p> <p>Партизани – учасники масового народного руху, які застосовують методи і засоби збройної боротьби проти іноземних поневоловачів, ворожих окупаційних військ і їх влади.</p>	<p>«Совети» робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, підпорядковані їм виконкоми та революційні комітети (ревкоми) – це органи так званої «диктатури пролетаріату», які формувалися шляхом не широких, не демократичних і несправедливих виборів депутатів лише від партії більшовиків та їх прихильників.</p> <p>Громадянська війна – збройна боротьба між різними верствами (класами – бідними і багатими) всередині країни під різними гаслами і закликами: за землю і волю, за владу трудящих і щасливе життя всього народу. В окремі періоди (1918-1919 років) війна в Україні між гетьманськими і партизансько-повстанськими військами та між червоними і білими набувала явних ознак громадянської війни. В 1920-1922 роках, коли повстанці повернули свою зброю проти московських окупантів, то ця війна набрала явних ознак національно-визвольної.</p> <p>Бандити – це озброєні кримінальні злочинці, які з метою скоєння грабунків, убивств та інших корисних злочинів об'єднуються в групи чи загони.</p>
--	---

<p>Повстанці – учасники масових збройних виступів певних верств населення, окремих соціальних (національних) груп проти існуючої влади, її антинародної політики, окремих її рішень і дій.</p> <p>Окремі повстанці (махновці) на чолі зі своїм отаманом батьком Махном виступали за анархію – «безвластие», проти будь-яких форм влади, в тому числі проти «диктатури пролетаріату», за «вільні ради» і «безвладну державу».</p> <p>Висували гасло за проведення «третьої соціальної революції», тому воювали і проти денікінців, і проти червоних, і проти петлюрівців. З останніми декілька разів укладали договори про спільну боротьбу за перемогу революції.</p>	<p>Червоні карателі – озброєні і об'єднані під гаслами «диктатури пролетаріату» та боротьби з «контрреволюцією» чи «політбандитами» в групи чи «отряды» особи, які чинили політичний терор, убивства, грабунки та інші злочини проти повсталих селян та їх рідних.</p> <p>Більшовицькі каральні формування: спецгрупи ЧК, так звані «отряды по борьбе с бандитизмом», «части особого назначения» (ЧОНи), «продотряды», військові частини при місцевих ЧК, їх колегії, «трійки», ревтрибунали тощо.</p>
--	---

<p>Українці (козаки, гайдамаки, повстанці – за духом і настроєм душі) – представники корінного етносу, які добре усвідомлюють своє походження, хто їх батьки-діди, спілкуються лише рідною українською мовою, є прибічниками укр. культури, укр. історії і її героїв, укр. церкви (УАПЦ, УПЦ КП, УГКЦ) та завжди готові захищати укр. державу і її незалежність.</p>	<p>Малороси проукраїнські – особи, які мають українське коріння, але в силу виховання, російського мовного оточення або іншого зовнішнього впливу (русифікації) звикли спілкуватися лише російською мовою, хоч і є прихильниками укр. державності, укр. культури, укр. історії, церкви і теж готові захищати Україну. Проукраїнськими малоросами були: М.Гоголь, В.Капніст, В.Наріжний та багато інших відомих осіб. В наш час значна</p>	<p>Малороси промосковські (зрадники, манкурти, безбаченки) особи, які в результаті виховання, тиску російського оточення або прямої русифікації не знають і не хочуть знати або не усвідомлюють своє походження, за рідне і своє визнають лише все російське, у тому числі і церкву московської патріархії та ідею «Русского мира». Серед цих осіб і раніше і в даний час багато сепаратистів і ворогів укр. державності.</p>	<p>Прості споживачі або Свинопаси (на думку Д.Донцова) – це особи укр. походження, але за своїм способом життя і інтересами байдужі до всього духовного, святого і культурного, однак охочі до питва, смачної їжі й інших плотських задовольень (таких осіб називають ще тим відомим словом – «бидло»). Брутально, принизливо, але куди від правди дінешся?!</p>
---	--	--	---

<p>Заможні селяни – працелюбні селяни, які своєю наполегливою працею від зорі і до зорі або додатковою працею на пром. виробництві створили собі матеріальний достаток, викупили землю і налагодили ефективно сільське виробництво.</p>	<p>кількість учасників АТО – «русскоязычные» малороси, які самовіддано і рішуче захищають Україну і все українське.</p> <p>Глитаї – багаті селяни, які визискували інших і при цьому відрізнялися своїм скупердяйством, жадобою, ненажерливістю, забували про Бога, людське милосердя і доброту.</p>	<p>Незаможні селяни – селяни, які з різних причин (сирітство, хвороба, фізичні недоліки тощо) не мали можливості наполегливо працювати і мати матеріальний достаток і благополуччя.</p>	<p>Сільські «люмпен-пролетарії» – це ледарі, дармоїди, п'яниці, гультяї, нероби, схильні до різних протизаконних дій з метою отримання доходів для паразитування і ведення «пустопорожнього» способу життя. В 1920-1930 роки всі вони ставали активістами і за дармову пайку «кулачили» добрих господарів, відбирали у них хліб, залишаючи їх з дітьми на голодну смерть.</p>
--	---	--	--

<p>Росіяни (русские) – східні слов'яни, які визначаються правильним мисленням, високими моральними якостями, доброю і правдивою душею, визнають і поважають українців, їх мову, культуру, історію, звичаї.</p>	<p>Москалі – раніше так називали російських солдатів, а на даний час, це – великоросійські шовіністи, які не визнають українську державу, її незалежну від Москви церкву, українську націю, її мову, культуру, історію і її героїв.</p>	<p>Кацани – це дрібні, сволочні і хамовиті особи, у яких відсутні нормальні людські якості, совість, розуміння добра, честі, справедливості (за визначенням О.Солженіцина – «Український голос» від 21 листопада 2016 року).</p>
<p>Євреї – вихідці із Іудеї та їх нащадки, які відзначалися і відзначаються своїм розумом, мудрістю, різнобічними талантами, чесністю, порядністю безкорисністю і вірним</p>	<p>Жиди – вихідці із Іудеї, їх нащадки, а також «жидовствующие» – особи інших національностей, іншого походження, які відзначалися і відзначаються своєю</p>	<p>Прості євреї-споживачі – вихідці із Іудеї та їх нащадки, які нічим особливим не відзначалися і не відзначаються, але в повсякденному житті</p>

<p>служінням своєму суспільству. Багатьом відомі славнозвісні євреї: Апостоли Христа, первосвященики, письменники-гуманісти, серед них Шолом-Алейхем; Фані Каплан брала участь у замаху на диктатора Леніна, а поет Осип Мандельштам кинув відкритий виклик самому Сталіну у голодоморний 1933 рік. Олександр Солженіцин – колишній репресований, а потім всі злочини Сталіна викрив у своїй книзі «Архипелаг ГУЛАГ». Семен Глузман – психіатр, дисидент і захисник українських дисидентів і патріотів. Валерія Новодворська і Борис Немцов завжди виступали на захист України і її незалежності. Харківський рабин Едуард Ходос різко виступає проти Єврейського фашизму в Україні. А чи є такий насправді??!</p> <p>Добросовісні торговці – професіонали, які займаються купівлею і продажем товарів і продуктів з метою отримання прибутку за нормативно-обґрунтованими цінами.</p> <p>Мудрі люди – люди, які мають великий розум, досвід, глибокі знання, схильні до широкого логічного мислення і узагальнення. В переважній більшості, це ідеалісти, чесні,</p>	<p>нечесністю, непорядністю, жадібністю, корисністю і ворожістю до всього чесного, праведного і законного, а також схильністю до зрадництва, шахрайства, грабунків, убивств та інших злочинів. З іронією, різкою критикою або засудженням нечесної «шкурницької» поведінки в побуті жидів виступали в свій час: Т.Шевченко, П.Куліш, М.Гоголь, М.Костомаров, М.Драгоманов, І.Франко, О.Пчілка та інші письменники і громадські діячі.</p> <p>Сплеск антисемітизму на початку 1920 років в окремих випадках в Україні – це захисна реакція українців проти терору і свавілля жидівських ЧК-ГПУ, комісарів, продзагонів, «троек», ревтрибуналів та шахрайства і «обдираловки» жидівських спекулянтів.</p> <p>Спекулянти – недобросовісні торговці, які з метою отримання доходу (надприбутку) скуповують товари (продукти) і перепродують їх за завищеними та надвисокими цінами (спекуляція).</p> <p>Розумні люди – люди, які мають ясний розум, тямущі, кмітливі, грамотні, письменні, мають життєвий досвід і відповідні знання.</p>	<p>нарівні з корінним етносом проявляють такі ж позитивні якості душі, прихильно або лояльно ставляться до влади і її законів.</p> <p>Бізнесмени – фактично узаконені сучасні спекулянти, які стають такими через безробіття і, так звану, «ринкову вседозволену економіку».</p> <p>Нерозумні (дурні) люди – розумово обмежені, некультурні, тупі. Недоумки – нерозвинуті, слабоумні люди. Телепні – нерозумні, вайлуваті, тухті і недотепи.</p>
---	---	--

<p>справедливі, безкорисні.</p> <p>Чесні, порядні люди – це моральні, совісні особи, які правильно виховані, дотримуються загальноприйнятих норм поведінки, законів, звичаїв, культури, працюють не лише на свою, а й на користь, благо і добро інших людей, суспільства, країни, в якій вони живуть. Про таких у народі кажуть: «Святі люди, люди від Бога!»</p>	<p>Нечесні, непорядні люди – це безсовісні, аморальні, егоїстичні особи, які неправильно виховані, не дотримуються норм суспільної поведінки, працюють або примушують працювати інших на свою користь і свій добробут, часто або інколи порушують закони з метою отримання тих чи інших матеріальних благ, не поважають суспільство і людей, які їх оточують. Про таких священники кажуть: «Це діти (чи слуги) сатани!»</p>	<p>Це в основному, люди матеріального складу, безчесні і корисливі.</p> <p>Чесні і безчесні разом (ситуативні люди) – це особи, поведінка яких проявляється в тій чи іншій ситуації по різному: обманули їх чи обікralи і вони теж обманюють чи крадуть. І навпаки, з чесними і порядними людьми поводять себе таким же чином. Таку поведінку ці особи виправдовують так: «З чесним і я по чесному, з непорядними і я вчиняю непорядно і нечесно, щоб не залишитися в дурнях!» Нібито і правильно, але чи відповідає це божим заповідям? І до чого, до якого кінця світу чи божевілля може дійти все наше суспільство, а взагалі і людство, якщо воно не буде дотримуватися цих мудрих і святих заповідей?!</p> <p>Невипадково, окремі вчені попереджають: на планеті Земля існувало і вже загинуло кілька цивілізацій! Виникає питання: чи не від нехтування представниками тих цивілізацій вище наведених Божих заповідей?!?!</p>
--	--	--

ОСНОВНІ СКОРОЧЕННЯ

назв «советских»(совітських) органів чи установ, що є в цій книзі, подані як московські «винаходи» без перекладу українською мовою (за прикладом українських закордонних письменників і публіцистів)

До них відносяться:

СССР – Союз Советских Социалистических Республик.

УССР – Украинская Советская Социалистическая Республика.

СНК (СССР і УССР) – Совет Народных Комиссаров.

НКВД (СССР і УССР) – Народный Комиссариат Внутренних Дел.

ВЧК – Всероссийская Чрезвычайная Комиссия.

ВУЧК – Всеукраинская Чрезвычайная Комиссия.

ГПУ – Главное Политическое Управление.

ВУЦИК – Всеукраинский Центральный Исполнительный Комитет.

ВРК – Военно-Революционный Комитет.

ЧОН – Части Особого Назначения.

Ревтрибунали – каральні, фактично позасудові, органи «диктатури пролетаріату».

Войска ВНУС – Войска Внутренней Службы.

ДОПР – Дом Принудительных Работ (на української мові – БУПР), фактично, та ж сама в'язниця.

Концлагерь – концентраційний табір, місце для масового ув'язнення політично-засуджених, а в 1920-1930-х і пізніших роках – безпідставно репресованих опонентів політики Леніна-Сталіна і їх ЦК РКП(б)-ВКП(б).

ПЕРШИЙ ПРИХІД РОСІЙСЬКИХ БІЛЬШОВИКІВ

Після Жовтневого перевороту у Петрограді 7 листопада 1917 року і встановлення більшовиками так званої «диктатури пролетаріату», а фактично – диктатури більшовицької партії, про широку демократію, свободу слова, рівноправні відносини тощо годі було й думати.

У зв'язку з цим Українська Центральна Рада видала 3-й Універсал, за яким проголосила Українську Народну Республіку (УНР), що однак зберігала федеративний зв'язок із Російською республікою.

3-й Універсал визначив територію УНР: Київщина, Поділля, Волинь, Чернігівщина, Полтавщина, Харківщина, Катеринославщина, Херсонщина і частина Таврії. Приєднання інших земель (Курщина, Воронежчина, Холмщина) та суміжних губерній, де українці становили більшість, мало вирішуватися населенням цих регіонів.

Лідер російських більшовиків Ленін і його уряд не міг змиритися з виникненням незалежної Української Народної Республіки, яка позбавляла Росію дармових природних і людських ресурсів. Тому з метою повернути Україну в лоно своєї політики та підпорядкувати її ЦК РКП (більшовиків) і своєму урядові повів хитру і підступну політичну гру.

За його підказки вже у середині грудня 1917 року більшовики скликали у Харкові Всеукраїнський з'їзд Советів, який проголосив Україну республікою «Советов рабочих, солдатських и крестьянских депутатов» та утворив маріонетковий, підпорядкований Петрограду, більшовицький уряд – Народний Секретаріат.

Після цього Совнарком Російської республіки на чолі з Леніном, незважаючи на формальне визнання незалежності УНР, почав готувати червоні війська на допомогу маріонетковому уряду совецької України, а для керівництва воєнними діями проти України створив спеціальну комісію у складі Леніна, Троцького і Сталіна.

Створені незабаром червоні загони під керівництвом М.Ховріна, А.Железнякова і Р.Сіверса у грудні 1917 року прибули в Україну, де у Харкові були підпорядковані наркому по боротьбі з контрреволюцією на Півдні Росії В.Антонову-Овсієнку.

Через деякий час у Харків прибули й інші червоні загони, які склалися із петроградських, московських і харківських червоногвардійців, полку Червоного козацтва В.Примакова і тверського загону Караєва.

4 січня 1918 року із Харкова у напрямку Києва (через Полтаву) і Катеринослава почався Перший відкритий наступ червоних російських і малоросійських військ на Україну. Під загальним командуванням наркома В.Антонова-Овсієнка очолювали ці колони-напрямки колишні офіцери царської армії Муравйов і Єгоров.

Із різних причин (повстання більшовиків у Києві, шаленої більшовицької агітації і пропаганди, слабкої дисципліни у військах УНР, їх розкладенням тощо) військові сили Центральної Ради були ослаблені і не змогли відбити наступ червоних на Полтаву. Юнкери Віленського військового училища намагалися тримати оборону, але після артилерійського і кулеметного обстрілу склали зброю. У подяку за це муравйовці багатьох з них разом з офіцерами розстріляли.

Захопивши Полтаву, війська Муравйова зайнялися «самозабезпеченням», грабунками і розбоями. Щоб зупинити цю вакханалію та заспокоїти населення, командир цієї групи червоних військ оголосив про розстріл семи мародерів-червоногвардійців. Однак, ніхто із них не був покараний, а Муравйов у той же день, завітавши на засідання Полтавського міського «Совета робочих, солдатських и крестьянских депутатов», поклавши руку на маузер, заявив: «Гражданская война началась. Гражданская война продолжается. От Балтийского до Черного моря, через Дунай на Видень, Париж и Лондон мы пройдем, огнем и мечем устанавливая там Советскую власть. Огнем и мечем мы будем уничтожать всех, кто станет на нашем пути. Ни одному врагу нашему не будет пощады».¹

І в підтвердження цих слів Муравйов уже в Полтаві став застосовувати терор і криваві розправи над тими, хто був незгодний з політикою більшовиків або відмовлявся виконувати його накази: за відмову виплатити платню його червоногвардійцям наказав заарештувати і розстріляти членів Полтавського Совета, серед яких були і українські патріоти Л.Бочковський, Б.Зарудний і І.Пугач.²

7 січня 1918 року група червоноармійців з'явилась у маєток голови Полтавської губернської ради партії хліборобів-власників М.Коваленка, зробила обшук, потім вивезла його і в 2-3 верстах від маєтку по-звірячому вбила.³

Така безглузда жорстокість рядових червоноармійців не була випадковою, бо їх командир Муравйов увесь час уголос заявляв і наказував застосовувати безпощадний терор до класових ворогів, карати їх, а несудити. Ось ці червоноармійці і карали.

Відомий письменник В.Г.Короленко, викриваючи не лише жорстокість, а й корисливі, аморальні якості червоного командира Муравйова у листі до свого знайомого, писав: «У нас тут орудує якийсь загадковий Валленштейн, що називає себе Муравйовим... Муравйов вирішує соціальне питання дуже просто: заарештовує багатих людей і потім «делікатно» торгується. У нас в Полтаві вимагав мільйон. Зійшлися на 600 тисячах...»⁴

Із Полтави війська Муравйова пішли і незабаром захопили Миргород, а 12 січня 1918 року вони разом із частиною військ Єгорова зайняли станцію Ромодан. На другий день вони захопили станцію Гребінка і посунули далі, у напрямку Києва.

Трохи раніше, 9 січня, до Кременчука, де було встановлено українську владу, підійшла друга група армії Муравйова під командуванням Беленкевича, який висунув Кременчуцькій владі ультиматум: здати місто без бою, погрожуючи в противному разі масованим артобстрілом. Більшість членів Совета робочих і

¹ В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 143.

² В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 143-144.

³ В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 144.

⁴ В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 145.

солдатських депутатів та міської думи висловилися за капітуляцію, Українська ж рада виступила проти, в результаті певного рішення не було прийнято.¹

Свідомі українці із числа учнів гімназій і реальних училищ зголосилися захищати рідне місто і взяли в руки зброю. Однак, не навчені військовій справі вони змогли утримувати оборону Кременчука лише шість годин, а після артилерійського обстрілу склали зброю і розійшлися по домівках.

Через декілька днів з Руминського фронту до Кременчука прибули українізовані військові частини, які за допомогою українських патріотів (членів «Юнацьких спілок») відновили у місті українську владу. Але незабаром, 26 січня 1918 року, місто захопили нові загони червоних і утворили більшовицький ревком. Незважаючи на це, реальну владу у Кременчуці тримав у своїх руках командир прибулих червоногвардійських загонів якийсь Мангустов. Він зі своїм штабом представляв дійсне зборище бандитів і мародерів, які постійно чинили грабунки і розбої. Останній раз вони напали на відділення Державного банку і забрали з нього 214 тисяч карбованців, призначених для виплати допомоги безробітним і зарплати робітникам. Після цього за рішенням Кременчуцького ревкому штаб Мангустова вночі був заарештований місцевими червоногвардійцями і відправлений до Полтави.²

У Полтаві ситуація була не кращою. Комендантом міста був вище згаданий Беленкевич, який спираючись на своїх червоногвардійців поводить себе як диктатор: вимагав від усіх виконувати його накази, грюкав по столі револьвером, примушував збирати з населення контрибуцію і передавати йому.

Не відставали від коменданта і його підлеглі червоногвардійці – вони самочинно робили обшуки, облави і відверто-нахабно під різними приводами грабували місцеве населення, чим викликали багаточисельні скарги та загальну ненависть до себе з боку полтавців.³

На той час у Полтаві продовжували функціонувати губернський, міський «Советы рабочих, солдатских и крестьянских депутатов» та призначений Муравйовим ревком. Революційний комітет був проголошений вищим виконавчим органом «Советской власти» в губернії і місті та підзвітним у своїх діях Губернському «Совету рабочих, солдатских и крестьянских депутатов» та її виконкому.

Але Ревком, з причини міжпартійних суперечок між українськими есерами і більшовиками, незабаром розпався і був утворений ревком у старому складі. Однак, ні ревком, ні Совет у Полтаві реальної влади не мали.

Видатний український вчений В.Вернадський у своєму щоденнику, як свідок цих перетрубацій, констатував: «В дійсності всім розпоряджаються євреї, дуже нахабні і грубі. Серед населення ростуть антисемітські настрої».⁴

Євреями були перший голова Полтавського «Совета революции» Яків Городецький, голова «Совета рабочих депутатов» Герш Майзел, голова «Совета

¹ У Кременчуці на той час українська влада дозволила діяти і міській думі і «Совету рабочих и солдатских депутатов» (так звана широка демократія).

² В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 147.

³ ДАПО, ф-8661, оп. 1, справа 4, арк. 15.

⁴ В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 149.

солдатских депутатов» Рахман Дунаєвський, комісар освіти А.Вагранська (Робсман), лідер полтавських більшовиків Яхніс Дробніс, комісар юстиції Кантор, комісар відділення Держбанку С.Мазлах (Робсман) та інші. Не маючи відповідної освіти та досвіду роботи на тих чи інших посадах, вони однак сміливо-нахабно їх займали і поводили себе як окупанти в завойованій країні.

Таку владу населення Полтави і всієї губернії не сприймало, не розуміло і дивилося на неї як на чужу і тимчасову.

Незважаючи на це, більшовики вже у січні 1918 року почали насильницьку «советизацію» Полтавщини – шляхом проведення з'їздів Рад у повітах губернії вони намагалися формально узаконити встановлення Совецької влади, тобто однопартійної комуністичної диктатури.

Якщо Ради народних депутатів формувалися у 1917 році шляхом виборів із представників різних партій (анархістів, есерів, соціал-демократів, більшовиків і т.ін.), то Совети у 1918 році формувалися більшовиками формально теж шляхом виборів, але із представників своєї партії та тих «трудових елементів», які їм співчували. Представників інших, «буржуазних чи дрібнобуржуазних» партій більшовики до виборів не допускали або намагалися не допустити як нетрудових елементів суспільства.

Але це їм не завжди вдавалося.

Так, на 5-й губернський з'їзд Советів робітничих, солдатських і селянських депутатів у Полтаву з'їхалось 677 депутатів – представників більшовицької партії та партій лівих українських і російських есерів, тобто тих партій, які входили у правлячу коаліцію в російському і «українському» совєцьких урядах.

Представники інших соціалістичних партій, які мали представництво у губернській Раді (українські соціал-демократи, меншовики, єврейські соціалістичні партії і праві есери) на з'їзд не були допущені.

Але і при таких заборонах з'їзд мав такий партійний склад: українських есерів – близько 300, лівих російських есерів – 250, більшовиків – 235.

Як бачимо, незважаючи на бажання більшовиків «звучити» демократію і не допустити «чужих», їм забезпечити свою більшість і свій диктат на з'їзді не вдалося. Це наочно підтвердилося і тим, як почався і проходив цей з'їзд: сцена полтавського музичного училища, де він почав свою роботу, була прикрашена жовто-блакитними і червоними прапорами, портретами Т.Шевченка та написами «Борітеся – поборете!» і «Хай живе соціальна революція!».

Розпочався з'їзд урочистим співом українського національного гімну «Ще не вмерла Україна», потім проспівали і російську революційну пісню «Вы жертвою пали».

У зв'язку з тим, що з Заходу України і Росії загрожували німецькі і австрійські війська, а у Бресті підписання мирного договору знаходилося на грані зриву, делегати з'їзду з метою захисту соціалістичної революції, насправді – диктатури більшовиків, закликали усіх робітників і селян йти в ряди революційних батальйонів і захищати «Совецьку владу, землю і волю».

Очікуваний наступ австро-німецьких військ більшовики використали і в іншому – вони зуміли на цьому з'їзді протягнути свою резолюцію про примусове вилучення у селян хліба.

Намагалися більшовики і у виконавчий орган протягнути свою «більшість», але до складу Полтавського губвиконкому Ради робітничих, солдатських і

селянських депутатів було обрано лише 15 їх представників, інші 28 обраних були членами партій лівих українських і лівих російських есерів. Головою президії Полтавського губвиконкому було обрано також українського есера Андрія Заливчого.¹

У Гадячі совєцьку владу встановили російські червоногвардійські «отряды», які через Лохвицю прибули з Харкова. Комісаром міста вони призначили харківського робітника Олешка. Але через кілька днів ці червоногвардійці з призначеним комісаром вибули із Гадяча і Гадяцька рада робітничих і солдатських депутатів доручила виконувати обов'язки комісара місцевому активісту П.Шияну.

Наприкінці січня 1918 року до Гадяча із Зінькова прибув інший червоногвардійський «отряд», який очолював якийсь П.Халимон. Цей «головакомандуючий», як він себе називав, захопив усю владу в повіті у свої руки, але керував-панував недовго.

Після цього функції влади у Гадяцькому повіті здійснювала Рада робітничих і солдатських депутатів, головою якої був український лівий есер Прокіп Базиченко. Він підтримував Українську Центральну Раду і виступав за незалежність України. Однак, коли у Гадяч прибув черговий червоногвардійський «отряд» і став тиснути на депутатів Гадяцької ради, то більшість з них під силою зброї висловилися за Совєцьку владу.

П.Базиченко з цим не погодився, залишив посаду голови і рада фактично призупинила виконання своїх владних функцій. Більшовики це використали і призначили свій ревком.

Однак, у Гадячі продовжували існувати повітове земство, міська дума та Спілка фронтників, що виконувала функції з охорони міста від грабунків, розбійних нападів, вбивств та інших злочинів.²

Незважаючи на це, більшовики вперто продовжували насильницьку советизацію в повітових містах, селищах і селах. Посилаючись на прийняту губернським з'їздом Рад резолюцію про примусове вилучення у селян хліба, вони стали проводити конфіскації, реквізиції, націоналізації, контрибуції і все нібито на потреби червоних військ та голодуючого російського пролетаріату.

Нерідко під час цих заходів застосовували до непокірних і своїх опонентів розстріли без суду і слідства, затримання, арешти, моральний і фізичний терор. А щоб не допустити широкої огласки про порушення елементарних прав українського трудового селянства і українських робітників, ввели сувору цензуру на пресу. Газету російських есерів і меншовиків «Наша мысль» більшовики закривали двічі і її видавці змушені були маневрувати, хитрити, змінювати її назву. Тиснули на неї і грошовими штрафами і лише за те, що російські соціалісти засуджували насильницьку советизацію України, критикували маріонетковий Харківський совєцький «український» уряд, який фактично був

¹ В.Ревегук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 157.

² В.Ревегук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.), Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 154-155.

ширмою для диригентів із Петрограда, виступали за самовизначення України, за вільний розвиток української мови і культури.¹

Призначені більшовиками ревкоми організацією господарської роботи, поновленням виробництва тих чи інших товарів і послуг не займалися. Усе це призводило до господарської розрухи, зростання безробіття, росту цін на продукти і товари повсякденного попиту.

З приходом російських червоногвардійських загонів та початком різних конфіскацій, реквізицій, а то й відкритих грабунків у містах і селах частково позакривалися магазини і лавки. Підвезення товарів і продуктів, а головне хліба і солі, у міста припинився, що призвело в свою чергу до того, що з полиць діючих торгових точок вони зникли і фактично став наблизитися голод, а це у свою чергу сприяло широкому незадоволенню і соціальній напрузі.

Усе це й призвело до того, що з 1 лютого 1918 року Полтавська міська дума була змушена ввести у місті карткову систему на хліб і борошно з розрахунку один фунт хліба або 300 грамів борошна на душу населення у день.²

Незважаючи на це, більшовики з метою усунення від влади своїх конкурентів, ускладнення соціально-економічної ситуації та розпалювання громадянської війни між бідними і багатими, уже 5 березня 1918 року рішенням губвиконкому розпускають міські думи і земства – ті органи місцевого самоврядування, які лише одні професійно і грамотно займалися і вирішували господарські питання та забезпечували населення необхідними продуктами і товарами.

Слід додати, що ще до цього у Полтаву прибула делегація Московського продовольчого комітету, яка спираючись на російські червоногвардійські загони примусила продвідділ Полтавського губвиконкому видати наказ про обов'язкове звезення і здачу селянами надлишків хліба і фуражу на зсипні пункти, розташовані на залізничних станціях, з яких усе це вивозилося ешелонами до Росії. На випадок невиконання цих вимог селянам загрожувала примусова реквізиція продовольства без оплати.

Однак, незважаючи на умовляння і постійний грубий тиск козаки і селяни Полтавщини відмовлялися добровільно везти і здавати хліб прийшлим гостям. Тому, з метою примусового вилучення хліба у багаті села і хутори більшовики стали направляти «военно-реквизиционные отряды», які проводили мітинги, агітували за добровільну допомогу Червоній армії і голодному пролетарію Росії.

Таким чином, на початку 1918 року без розгалужених органів примусу та вилучення хліба і продовольства більшовики намагалися ввести і на території України державну монополію на хліб, але потерпіли фіаско. Козаки і селяни добровільно хліба не віддавали і тоді московські реквізиційні «отряды» в окремих випадках стали брати його із застосуванням військової сили. Московські «гості» також спробували перебрати до своїх рук керівництво продовольчим відділом губвиконкому, але президія Полтавської губернської ради їм у цьому відмовила, залишивши і надалі керівниками цього життєво важливого відділу українських лівих есерів.

¹ В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.)», Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 158-159.

² В.Реvegук «Полтавщина в огні української революції (1917-1921 рр.)», Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014 р., с. 159.

За Брестським мирним договором, підписаним Росією з європейськими державами, вона визнала державну незалежність України і зобов'язалась вивести свої війська з її території та не втручатися у її внутрішні справи.

Але виконувати ці умови договору Росія не збиралася. Уже 7 березня 1918 року її представник В.Антонов-Овсієнко, який ще у грудні 1917 року очолив Перший похід більшовиків із Росії і командував тоді російськими червоними військами в Україні, тепер був призначений Народним секретарем маріонеткового «українського» совєцького уряду та головнокомандуючим всіма червоними військами. При цьому, всі російські «красногвардейские отряды» були оголошені українськими збройними формуваннями і об'єднані у п'ять армій, в кожній із яких налічувалося по 3-3,5 тисячі чоловік.

Ці червоні армії і намагалися зупинити наступ австро-німецьких військ, які спільно з військовими частинами УНР пішли в лютому 1918 року звільняти Україну від московських окупантів. Але без широкої підтримки українського населення більшовикам це не вдавалося і їх червоногвардійські «отряды» стали відступати, займаючись самочинними конфіскаціями, реквізиціями та відвертими грабунками. У відповідь на це створені на селах і хуторах загони вільного козацтва та охоронні сотні стали виступати на захист своїх осель від цих грабунків і свавілля, роззброювати червоногвардійців та випроваджувати їх з миром туди, звідки вони прийшли.

Аналогічна ситуація спостерігалася і на території Гадяцького повіту. В «Газеті Гадяцького земства», яку редагувала згадана вище Олена Пчілка, 21 березня 1918 року було надруковано: «У березні союзне нам німецьке військо вступило в м. Гадяч і очистило його від більшовицьких банд, давши змогу приступити всім законним установам УНР до роботи, давши громадянству спокій і забезпечивши всім недоторканність й інші найпростіші права людські й громадянські... Більшовицькі орди біжать, безглуздо грабуючи наші села і міста, руйнуючи залізниці, все, що здобуто руками українського народу; вбиваючи людей, без сорому і без совісті все забирають вони і вивозять з України...»¹

Як бачимо, О.Пчілка, незважаючи на прихід в Україну чужих австро-німецьких військ, визнавала їх за союзників у боротьбі проти московських головних і небезпечних окупантів-гнобителів, які більше 300 років нищили волю, душу і серце українського народу, які і в 1918 році намагалися повернутися в Україну і продовжити її поневолення. Тут вона виступала як полум'яна українська патріотка, якій не байдуже майбутнє і доля свого народу.

Хто ж була ця Олена Пчілка, яку роль вона відіграла у вихованні української молоді та національно-патріотичному пробудженні свого поневоленого народу?!

¹ Газета «Зоря Полтавщини» від 1.09.2010 р.